

CODE GOEDE PRAKTIJK TER VOORKOMING VAN DE INTRODUCTIE EN VERSPREIDING VAN INVASIEVE UITHEEMSE SOORTEN WATERSPORTEN

1. Inleiding en achtergrond

1.1. Impact van invasieve uitheemse soorten

Invasieve uitheemse soorten (IUS) worden momenteel beschouwd als een van de belangrijkste directe oorzaken van **biodiversiteitsverlies**, naast overexploitatie, vervuiling, vernietiging van habitats en klimaatverandering ¹. Naast het verlies aan biodiversiteit dat ze veroorzaken, kunnen IUS ook **ernstige economische schade** aanrichten door bijvoorbeeld de ecosysteemdiensten te verstoren waarvan landbouw, bosbouw en visserij afhankelijk zijn. Huidige schattingen plaatsen de wereldwijde economische schade rond 5% van het mondiale BBP ², terwijl de kosten voor de Europese lidstaten meer dan 12 miljard euro per jaar bedragen ³. Daarnaast kunnen IUS ook gevolgen hebben voor de menselijke gezondheid.

Historische introducties van uitheemse soorten hebben meestal plaatsgevonden met weinig besef van de mogelijke negatieve gevolgen, maar recent is de ware omvang van de bedreiging en schade, zowel ecologisch als sociaaleconomisch, beter in kaart gebracht. Van de 395 Europese inheemse soorten die als “ernstig bedreigd” worden beschouwd op de IUCN Rode Lijst van bedreigde diersoorten, is dit voor 134 soorten (deels) te wijten aan de aanwezigheid van uitheemse invasieve soorten ⁴. Bovendien is er voor veel introducties een zogenaamde “invasieschuld” waarbij een nieuw geïntroduceerde soort pas na een periode van 20-50 jaar zich vestigt en invasief wordt.

Zoet waterecosystemen staan bekend als **grote ‘ontvangers’ van geïntroduceerde IUS** en zijn bijzonder kwetsbaar voor de verdere verspreiding van die IUS als gevolg van het open karakter van deze ecosystemen ⁵. De flora en fauna van de Europese rivieren zijn de laatste honderd jaar dan ook drastisch veranderd als gevolg van (onbedoelde) introducties van uitheemse soorten door de mens. Als invasieve uitheemse soorten zich in waterlichamen hebben gevestigd, kan het heel

moeilijk, zo niet onmogelijk, zijn om ze onder controle te houden of uit te roeien. Bijgevolg zijn de meest doeltreffende maatregelen om aquatische IUS aan te pakken de **preventie van de introductie en vestiging**, en de vroegtijdige opsporing en uitroeiing.

1.2. Wat zijn invasieve uitheemse soorten

Niet elke uitheemse soort is ook een invasieve uitheemse soort. Om als een invasieve uitheemse soort beschouwd te worden, moet er aan **3 criteria** worden voldaan: De soort moet 1) door **menselijk toedoen** 2) **buiten zijn natuurlijk verspreidingsgebied** geïntroduceerd zijn en 3) daar een **negatieve impact** hebben.

Naar schatting zijn er momenteel in Europa rond de **12.000 gevestigde uitheemse soorten**, waarvan **10 tot 15%** een **invasief** karakter hebben. Deze aantallen worden verwacht om nog te stijgen in de komende decennia.

1.3. Pathways

De meest doeltreffende en kosteneffectieve manier om IUS het hoofd te bieden, is het beperken van hun introductie en verspreiding. De "**Europese verordening nr. 1143/2014 betreffende de preventie en beheersing van de introductie en verspreiding van invasieve uitheemse soorten**" legt verscheidene beperkingen op voor een selectie van IUS (de zogenaamde "voor de Unie zorgwekkende invasieve uitheemse soorten"), met het oog op het **indijken van de opzettelijke introductie en de verspreiding** van deze soorten.

Een groot deel van de IUS wordt echter onopzettelijk geïntroduceerd. Daarom is het van cruciaal belang om de routes van onopzettelijke introductie doeltreffender te beheren. Deze **routes van onopzettelijke introductie en verspreiding**, zogenaamde pathways, werden voor België geanalyseerd en gerangschikt naar de hoeveelheid en impact van IUS die via deze pathway geïntroduceerd en verspreid worden ⁶. Voor watersport in zoet water habitats is er maar één relevante, overkoepelende pathway:

• Verstekelingen bij transport

- Van sportmateriaal (bijv. wetsuits, kleren, zwemvest, etc.). Invasieve uitheemse soorten kunnen zich ongemerkt vasthechten aan sportmateriaal of mee getransporteerd worden in modder. In deze omstandigheden kunnen veel soorten meer dan twee weken overleven.
- Van vaartuigen (bijv. bootjes, jetski's, kayaks). Invasieve uitheemse soorten kunnen zich vasthechten aan de harde structuren die in contact komen met water of meeliften in water dat zich verzamelt in interne structuren.

Dit document is bedoeld als leidraad voor vrijwillige maatregelen (een code goede praktijk) die worden genomen om verdere opzettelijke of onopzettelijke introducties via de voorgenoemde pathways in en rond zoetwater te voorkomen.

2. Code goede praktijk

2.1. Waarom een code goede praktijk?

Deze code goede praktijk is een **vrijwillig instrument** dat tot doel heeft om de introductie en verspreiding van aquatische invasieve uitheemse soorten te beperken door het gebruik van preventieve maatregelen en de bewustmaking van gebruikers van zoet water. Het gebruik van dergelijke codes goede praktijk (= gedragscodes) wordt aanbevolen door de Raad van Europa ^{7,8}, en soortgelijke codes of initiatieven worden al toegepast of zijn in voorbereiding op internationaal, nationaal of regionaal niveau in verschillende landen over de hele wereld, zoals Nederland, het Verenigd Koninkrijk, Ierland, Australië of de Verenigde Staten.

Deze code is opgesteld als een onderdeel van het hoofdstuk betreffende zoet water van het **nationaal actieplan** voor de aanpak van de onopzettelijke introductie en verspreiding van invasieve uitheemse soorten van de Unielijst in België, opgesteld en uitgevoerd door het Nationaal Wetenschappelijk Secretariaat voor Invasieve Uitheemse Soorten (NWSIUS) ⁹. De inhoud en voorgestelde maatregelen werden ontwikkeld en goedgekeurd via een reeks werkgroepen en consultaties met vertegenwoordigers uit de watersportsector die actief zijn in het hele land (Wallonië, Vlaanderen, Brussel).

2.2. Doelgroep

Deze code goede praktijk heeft als doel om een reeks maatregelen bekend te maken bij **iedereen die zich bezighoudt met sportactiviteiten in en rond zoet water, uitgezonderd de hengelsport**, of het nu gaat om individuele recreanten, organisaties zoals clubs of aangesloten verenigingen of bedrijven. Dit wordt beoogd via de verenigingen en organisaties die de eindgebruikers vertegenwoordigen en die deze code mee onderschrijven. De code is ook bedoeld voor de verschillende Belgische overheden en hun instanties die sportactiviteiten in en rond zoet water reguleren. Voor de hengelsport is een aparte code uitgewerkt omdat de maatregelen en activiteiten van de hengelsport verschillen met andere watersporten. Deze code is vrijwillig en geen juridisch bindend instrument. Het is ook niet de bedoeling dat deze code wordt gebruikt als basis voor toekomstige wetgevingen.

2.4. Maatregelen

Met het ondertekenen van deze code goede praktijk, verbindt de partner zich ertoe om de twee belangrijke maatregelen, beschreven in deze code, te volgen:

1. **Het toepassen van goede bioveiligheidsprotocols om onbedoelde introductie en verspreiding van invasieve uitheemse soorten (en eventuele ziekten) te voorkomen.**
2. **Deel te nemen aan initiatieven om de bewustwording rond invasieve uitheemse soorten en hun impact te verbeteren.**

Hieronder volgen gedetailleerde beschrijvingen van deze maatregelen.

1. **Het toepassen van goede bioveiligheidsprotocols om onbedoelde introductie en verspreiding van invasieve uitheemse soorten (en eventuele ziekten) te voorkomen.**

Het belangrijkste bioveiligheidsprotocol voor het beperken van de introductie en verspreiding van invasieve uitheemse soorten is het principe van een **checken, reinigen, drogen** protocol na elke sportactiviteit in en rond zoet water en wanneer er gewisseld wordt tussen locaties. Dit houdt het volgende in:

Checken:

- Controleer boten, uitrusting en kleding (bijvoorbeeld zwemvesten, dry- en wetsuits, peddels, duikgordels,...) na het verlaten van het water op modder, waterdieren of plantaardig materiaal, bij voorkeur voor de locatie te verlaten maar minstens alvorens naar een nieuwe locatie te verplaatsen. Verwijder alles wat je vindt en laat het ter plekke achter - bij voorkeur op het droge en weg van voetverkeer of in de vuilbak.

Reinigen:

- Maak alles wat in contact is geweest met het water zo snel mogelijk na de activiteit grondig schoon, idealiter ter plekke maar minstens vooraleer een andere locatie betreden wordt. Wees bij het schoonmaken aandachtig voor plekken die vochtig blijven of moeilijk bereikbaar zijn. Gebruik heet water of ontsmettingsmiddel als dit voorhanden is.

Drogen:

- Laat het water uit elk deel van je boot lopen voordat je de site verlaat. Droog alles zo lang mogelijk (minstens 48u) voordat je het elders gebruikt, want sommige invasieve planten en dieren kunnen twee weken overleven in vochtige omstandigheden.

Voor de toepassing van bioveiligheidsprotocols dient het **nodige materiaal ter plekke** voorzien te worden. Met het ondertekenen van deze code goede praktijk verbinden organisaties die sportactiviteiten in en rond zoet water organiseren zich ertoe om het nodige materiaal te voorzien voor de toepassing van

bioveiligheidsprotocols indien de omstandigheden dit toelaten (bijv. heet water of ontsmettingsmiddel zijn effectieve manieren om aquatische organismen op materiaal te doden). Daarnaast verbinden de organisaties zich ertoe om deze protocols op te nemen in wedstrijdreglementen en/of uitnodigingen.

Daarnaast zijn er nog **enkele extra maatregelen** die genomen kunnen worden voor specifieke situaties:

- Vermijd het varen of peddelen door plantenmatten (die invasieve soorten kunnen bevatten). Hierdoor kunnen planten fragmenteren en verder worden verspreid.
- Wees u bewust van het verhoogde risico bij het binnenbrengen van boten en uitrusting vanuit het buitenland.
- Wees u bewust van het verhoogde risico wanneer u watersport beoefent in een waterlichaam met een bijzonder gevoelige ecologie, zoals bijvoorbeeld een natuureservaat.

Meer concrete informatie over de uitvoering van deze bioveiligheidsprotocols zal worden opgenomen in het gepubliceerde communicatiemateriaal.

2. Deel te nemen aan initiatieven om de bewustwording rond invasieve uitheemse soorten en hun impact te verbeteren

Bewustmaking van de problematiek rond invasieve uitheemse soorten, hun impact en nuttige bioveiligheidsprotocols is een belangrijk onderdeel van deze code goede praktijk. Met het ondertekenen van deze code goede praktijk, verbind de partner zich ertoe om:

- Het inrichten van informatiemomenten voor clubs en leden. Dit houdt in dat de voorgestelde protocols en beschikbare informatie opgenomen wordt in reeds bestaande cursussen, of dat er nieuwe workshops/trainings worden ingericht. Dit zal gebeuren in samenwerking met het Nationaal Wetenschappelijk Secretariaat voor Invasieve Uitheemse Soorten (NWSIUS), waarbij het secretariaat het nodige materiaal en/of info kan verschaffen. Daarnaast wordt in deze cursussen en/of trainings de mogelijkheid aangeboden om te leren hoe men invasieve uitheemse soorten kan herkennen en melden. Informatie over de aanwezige invasieve uitheemse soorten op specifieke sportlocaties kan opgevraagd worden via het NWSIUS.
- Het beschikbare communicatiemateriaal te verspreiden via de aanwezige communicatiekanalen. Dit omvat deze code goede praktijk, alsook bijkomend communicatiemateriaal dat ontwikkeld werd door het NWSIUS in samenwerking met de vertegenwoordigers uit de verschillende sectoren. Het NWSIUS is verantwoordelijk voor het aanleveren van het communicatiemateriaal (digitaal en fysiek).

3. Slotbepalingen

1. Follow-up en evaluatie:

- Deze code goede praktijk wordt om de twee jaar geëvalueerd en geactualiseerd om de relevantie en doeltreffendheid ervan te waarborgen. Deze evaluatie wordt geïnitieerd door het Nationaal Wetenschappelijk Secretariaat voor Invasieve Uitheemse Soorten (NWSIUS). Deze tweejaarlijkse evaluatie zal voor minstens 6 jaar aangehouden worden.

2. Feedback van belanghebbenden en dataverzameling:

- Tijdens de implementatieperiode van de code worden opleidingssessies georganiseerd en wordt data verzameld over de doeltreffendheid van de maatregelen. Daarnaast wordt tijdens de evaluatie feedback gevraagd van de betrokken partijen (i.e. de ondergetekenden van de code) om vast te stellen welke maatregelen werken en welke voor verbetering vatbaar zijn om ervoor te zorgen dat de code goede praktijk de huidige haalbare en meest doeltreffende maatregelen voor de sector weerspiegelt.

3. Herzieningen:

- Alle herzieningen van de code goede praktijk moeten worden goedgekeurd door het Nationaal Comité voor invasieve uitheemse soorten, alsook door de ondergetekenden van de code. Na goedkeuring wordt de bijgewerkte gedragscode meegedeeld aan alle belanghebbenden en worden er indien nodig nieuwe opleidingssessies georganiseerd.

4. Goedkeuring:

- De inhoud en maatregelen van deze code goede praktijk werden uitgewerkt in 2024 en 2025 samen met de sector via een reeks werkgroepen en consultaties met vertegenwoordigers die actief zijn in het hele land (Wallonië, Vlaanderen, Brussel) en zijn goedgekeurd door de ondertekenende organisaties en instanties.

4. Referenties

1. IPBES. *Global assessment report of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services. Debating Nature's Value* (2019).
2. Pimentel, D., Zuniga, R. & Morrison, D. Update on the Environmental and Economic Costs Associated with Alien-Invasive Species in the United States. *Ecol. Econ.* **52**, 273–288 (2005).
3. Kettunen, M. *et al. Technical support to EU strategy on invasive species (IAS) - Assessment of the impacts of IAS in Europe and the EU (final module report for the European Commission)*. (2008).
4. IUCN. The IUCN Red List of Threatened Species. **Version 20**, (2012).
5. Moorhouse, T. & Macdonald, D. Are invasives worse in freshwater than terrestrial ecosystems? *Wiley Interdiscip. Rev. Water* **2**, (2015).
6. National Scientific Secretariat on Invasive Alien Species. Pathways of unintentional introduction and spread of 88 invasive alien species of Union concern in Belgium: identification and prioritization. (2023).
7. EUROPESE COMMISSIE. MEDEDELING VAN DE COMMISSIE AAN HET EUROPEES PARLEMENT, DE RAAD, HET EUROPEES ECONOMISCH EN SOCIAAL COMITÉ EN HET COMITÉ VAN DE REGIO'S. Onze levensverzekering, ons natuurlijk kapitaal: een EU-biodiversiteitsstrategie voor 2020.).
8. Shine, C. *et al. Assessment to Support Continued Development of the EU Strategy to Combat Invasive Alien Species*. (2010).
9. Nationaal Wetenschappelijk Secretariaat voor de invasieve uitheemse soorten. Nationaal actieplan voor de aanpak van de onopzettelijke introductie en verspreiding van invasieve uitheemse soorten van de Unielijst in België. (2022).

Ondertekende instanties en federaties

1. CHECKEN ✓
2. REINIGEN ✓
3. DROGEN ✓

Bescherm onze aquatische ecosystemen tegen invasieve uitheemse soorten

